

BİLİM TARİHİ ve
KÜLTÜR YAZILARI

BİLİM TARİHİ ve KÜLTÜR YAZILARI

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil
Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi
Dr. Ayhan Vergili

İŞARET YAYINLARI

Hobyar mah., Ankara cad., Ünal Han, No: 21/1, Cağaloğlu-Fatih

Tel: (0 212) 519 17 28—528 30 63

Fax: (0 212) 528 30 59

isaret@isaretyayinlari.com.tr

www.isaretyayinlari.com.tr

BİLİM TARİHİ ve KÜLTÜR YAZILARI

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil
Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi
Dr. Ayhan Vergili

işaret

İŞARET YAYINLARI: 146

Kitabın adı ve Yazarları
BİLİM TARİHİ ve KÜLTÜR YAZILARI
Prof. Dr. Aykut Kazancıgil
Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi
Dr. Ayhan Vergili

©işaret yayınları

Editör
Yasin Beyaz

Mizanpaj
Ertuğrul Özalp

Dizgi
Haris Yardımcı

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı-Cilt
Şenyıldız Matbaacılık Yay. LMT. ŞTİ.
Gümüşsuyu cad. No: 3/2, Topkapı/İstanbul
Tel: (0 212) 483 47 91
Sertifika no: 45097

2. bsk. 2020

Sertifika no
15826

ISBN
978-975-350-257-3

Mizanpaj programı: QuarXPres
Metin: 10 ve 9 pt.
Metin satır arası: 13 pt.
Dipnot: 8 pt.
Dipnot satır arası: 11 pt.

İŞARET YAYINLARI
Hobyar mah., Ankara cad., Ünal han, no: 21/1
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0 212) 519 17 28-528 30 63
Fax: (0 212) 528 30 59
isaret@isaretyayinlari.com.tr
www.isaretyayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....9

BİRİNCİ BÖLÜM BİLİM KURUMLARI ve TIP EĞİTİMİ

Türkiye'de Tıp Tarihi Aykut KAZANCIGİL.....	13
1870'den Sonraki Yıllarda Türkçe Tıp Yayınları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Kaynak Değerlendirmesi Aykut KAZANCIGİL.....	32
Mavroyani Mühlig'in Türkçenin Yetersizliği ve Fransızca Yüksek Öğretime Devam Gereği Hakkındaki Görüşleri Tıp Bilimlerinin Eğitim Dili Olarak Türkçe (2 adet Belge-Resim) Aykut KAZANCIGİL.....	62
Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Eğitim Dili Olarak Türkçe	67
Mekteb-i Tıbbiye'nin Türk Hocalarının İleri Sürülmüş Olan Görüşlere Bir Bütün Olarak Cevapları Aykut KAZANCIGİL.....	78
Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Eğitim Dilinin Türkçe Olması Hakkında Dar-ı Şura-yı Askeri Kararı ve Tatbik Muamelesi (Başvekalet Arşiv Belgesi) Aykut KAZANCIGİL.....	94
Türk Medeniyetinde Vakıf Sağlık Kurumları Hüsrev HATEMİ	103
İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültelerinin (İstanbul-Cerrahpaşa) Tarihçesi Türkiye'de Çağdaş Tıp Eğitiminin Başlangıcı Aykut KAZANCIGİL.....	112
Osmanlı Devleti'nin Irak Topraklarındaki Sağlık Hizmetleri Hüsrev HATEMİ	188
Dr. Kasım İzzettin'in "Kolera ve Mekke'de Hijyen" Adlı Fransızca Eseri Hüsrev HATEMİ	194

İKİNCİ BÖLÜM
BİLİM ADAMLARI

Cemil Topuzlu ve Modern Cerrahi Eğitiminin Yüzüncü Yılı Hüsrev HATEMİ-Aykut KAZANCIGİL	205
Fahir Yeniçay ve Türkiye'de Atom Fizigi Aykut KAZANCIGİL.....	226
Hekim İsmail Paşa Hüsrev HATEMİ-Aykut KAZANCIGİL	242
Türkiye'de Fizyoloji Bilimi ve Kemal Cenab Berksoy (Orijinal belge ve resimler) Aykut KAZANCIGİL-Hüsrev HATEMİ	248
Ek 1: Şakir Paşa'nın ve Beşir Fuad'ın Türkiye'de Pozitivist Fizyoloji Anlayışının Gelişmesindeki Rolü Üzerine Bir Değerlendirme	265
Ek 2: XX. Yüzyıl Başlarında Bizde Fizyoloji Eğitimi ve Paşa İle Hasan Reşad Sığındım, Hekimbaşızade Muhiddin Talha Yusuf.....	269
Bilim Tarihimizden Kimyager Derviş Paşa Aykut KAZANCIGİL-Hüsrev HATEMİ	272
Bilime Katkı ve Veteriner Bakteriolog Mustafa Adil (1871-1904) (Orijinal resimler) Aykut KAZANCIGİL.....	278
Ord. Prof. Dr. Mehmed Şerefeddin Yaltkaya (1879-1947) Hayatı ve Çalışmaları Aykut KAZANCIGİL.....	294
Baba Ben “Druid” Miyem? Yahut “Derviş” Kelimesinin Kökeni Hüsrev HATEMİ	328

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİR BİLİM DİLİ MÜCADELESİ

Bir Bilim Dili Mücadelesi ve Tanzimat Hüsrev HATEMİ-Yeşim IŞIL.....	335
Önsöz, s. 335 Giriş ve Yöntem, s. 337	

İÇİNDEKİLER

Tanzimat Dönemi Başında Tıp Dili, s. 344
Tanzimat Devrinde Durum, s. 346
1870'ten Sonraki Devir, s. 348

Ali ibn Abbas el-Mecûsî ve <i>Kitâbu'l-Melikî</i> Bekir KARLIĞA-Aykut KAZANCIGİL	371
Fransızca-Türkçe İlk Sözlükler Rhasis, Hindoğlu, Bianchi Sözlükleri Hüsrev HATEMÎ	402
Fransızca-Türkçe İkinci ve Üçüncü Devre Sözlükleri Hançeri ve Şemseddin Sami Sözlükleri Hüsrev HATEMÎ	410
Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi ve İbn Sina'nın Yeni Bir Ahlâk Risalesi Bekir KARLIĞA-Aykut KAZANCIGİL	414

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BAZI BİLİM ve KÜLTÜR DERGİLERİ HAKKINDA ANALİTİK İNCELEME

Millî Tetebbular Mecmuası (1331/1915): Bir Devlet Mecmuası Aykut KAZANCIGİL-Ayhan VERGİLİ	445
Edebiyat Fakültesi Mecmuası (1916-1933) Yeni Bir Değerlendirme -I- Bir Tanıtım ve Bir Eleştiri Aykut KAZANCIGİL.....	467
İstanbul Dâru'l-Fünunu Edebiyat Fakültesi Mecmuası (1916-1933) Yeni Bir Değerlendirme Aykut KAZANCIGİL-Ayhan VERGİLİ	475
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Arkivi İnceleme ve Dizin [(1945-2019) Ayhan VERGİLİ	522
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi [1949 (1950)-2009 (2010)] (İnceleme ve Dizin) Aykut Kazancıgil-Ayhan VERGİLİ	561
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	

İÇİNDEKİLER

Tarih Enstitüsü Dergisi (1970-2003) (İnceleme ve Dizin) Aykut Kazancıgil-Ayhan VERGİLİ	646
Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi (1-17/1986-2011) (İnceleme ve Dizin) Ayhan VERGİLİ	685

ÖNSÖZ

Bilimsel birikimin derlenmesi ve eksiksiz toplanması, en az incelenmesi kadar önemlidir. Yazılı veya basılı belgelerin bir araya getirilmesi için her kültür çevresi çare aramış, çaba sarf etmiş ve dökümantasyon işini kendine göre çözümlenmiştir. Zira bu, onun bir yerde devamlılığının göstergesidir. Bizim geleneksel kültürümüzde de –değişik adlar altında– pek çok ansiklopedik eser, biyografya ve bibliyografya mevcuttur. Buna, vakanüvis tarihlerinin anlatımı da eklenince, ortaya o dönem için geçerli bir dökümantasyon şekli çıkmış olmaktadır. Buna mukabil, Tanzimat'tan günümüze kadar belirli bir birikim meydana getiren çok yönlü çağdaşlaşma çabaları sonucu ortaya çıkan bilimsel yayınları değerlendiren çalışmaları bir araya toplayan kaynaklar azdır. Bu eksiklik ancak son yıllardaki araştırmalarla nisbeten giderilmiştir. Bizler de bu sahada dönem dönem kaynak nitelikli bibliyografyalar hazırladık.

Bilim tarihinin incelenmesi bir sentez konusudur, diğer bir deyimle elle tutulur metinlere dayanan bir değerlendirmedir. Dolayısıyla bu tür bir sentezi yapmak isteyen kişilerin o toplumdaki bu tür kaynaklara ihtiyacı vardır. İşte bu vadede; Miralay Hüseyin Remzi Bey, Binbaşı Rıza Tahsin Bey, Besim Ömer Paşa, Dr. A. Adnan Adıvar, Prof. Dr. Tevfik Sağlam, Dr. Osman Şevki Uludağ, Prof. Dr. Akil Muhtar, Prof. Dr. Mashar Osman, Prof. Dr. Süheyl Ünver, Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Prof. Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil, Prof. Dr. Kazım İsmail Gürkan, Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu, Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat, Dr. Feridun Firik ve daha bir çoğunu saygıyla anarak, rahmet dilediğimiz meslektaş ve üstadlar 19. yüzyılda gelişmeye başlayan tıp ve bilim tarihine ilgi duydular; hem öğrendiler, hem yazdılar, hem öğrettiler ve meşaleyi 20. yüzyılın son çeyreği başlıncaya kadar elde tuttular. Bu satırların iki yazarı kendilerini, gördükleri ve bazılarını da sadece okudukları bu üstadların öğrencileri saymayı, onur duyarak sürdürmektedirler. Sunduğumuz bu derleme bizim 20. yüzyılın son çeyreğini, 21. yüzyılın ilk onda-birine bağlayan süredeki bazı yazılarımızın toplanmasından oluşmuştur. Bu araştırmalarımızın bazı noktaları bizim kuşağımızdan olan (1930'lu yıllarda doğanlar) veya daha genç yazarlar tarafından aşılmış olabilir, aslında bunun derdinde değiliz. Bizler tıp ve bilim tarihimize derli-toplu ve mütevazı bir kaynak sağlamak istiyoruz. Asıl tasamız bu.

ÖNSÖZ

Bu derlemenin birinci bölümünde *Bilim Kurumları ve Tıp Eğitimi*'ni, ikinci bölümünde *Bazı Bilim Adamlarımızı*, üçüncü bölümünde *Bilim Dili Mücadelesi*'ni ve nihayet dördüncü bölümünde *Bazı Bilim ve Kültür Dergileri Hakkında Analitik İnceleme* yazılarını topladık. Yazıların bazılarında muasırlarımızdan veya ahlaftan ikinci yazarlar da vardır. Onlara da teşekkür ve muhabbetlerimizi tecdid ederiz. Elinizdeki bu eserin faydalı olması dileğiyle...

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil-Prof. Dr. Hüsrev Hatemi